
Др УБАВКА ВУЈОШЕВИЋ
Др МИРОЉУБ ВАСИЋ

ВЕЗЕ РУКОВОДСТВА КПЈ (НОП-а) С КОМИНТЕРНОМ 1941–1943.

Други светски рат, тај највећи оружани сукоб у досадашњој историји, карактерише и снажан антифашистички покрет и револуција у Југославији 1941–1945. године.

Наша историографија није до краја расветлила и вредновала тај антифашистички покрет, рат и револуцију у Југославији. Додуше, још увек није лако писати о томе, иако, објективно гледано, не би требало да је тако – све више се отвара нова архивска грађа¹, постоји добра литература, постоји временска дистанца, револуција о којој је реч сишла је са историјске позорнице, а то је, такође, предуслов за објективан прилаз и писање о њој и сл.

О везама руководства КПЈ (НОП-а) с Коминтерном, односно Москвом, током 1941–1943. године се после сукоба Југославије и СССР 1948. из државно-прагматичних и политичко-опортуних разлога недовољно говорило и писало. Стога ове везе нису до краја изучене, а тиме и улога и допринос Коминтерне (Москве) у ратним токовима и револуционарним процесима у Југославији у Другом светском рату.²

Овом приликом нећемо се бавити свим аспектима тих веза, него ћемо указати само на њихов интензитет и значај, илуструјући то са неколико примера.

Везе КПЈ с Коминтерном датирају од настанка КПЈ, априла 1919, када је постала секција Ки. Годинама везе су оствариване путем преписке (извештаја, информација и сл. слатих по специјалним куририма), партијских делегација које су боравиле у Москви, представника КПЈ при Извршном комитету Ки и разних коминтерних емисара, а од средине 30-тих година и радио-телеграфским путем преко многих илегалних пунктова у Европи. Избијањем Другог светског рата ове везе су знатно ослабиле. Интензивни-

¹ Почетком 90-тих година у Руском центру за чување и изучавање докумената новије историје (РЦХИДНИ) у Москви отворени су архивски фондови Коминтерне, међу којима се налази и шифрована телеграфска преписка Извршног комитета Ки са руководством КПЈ (фонд 495, оп. 184). Приликом наших истраживања овог фонда пронађено је око 500 нових телеграма, који стицајем разних околности код нас нису сачувани. Уз то, извршено је и сравњивање наших телеграма који су били недатирани, делимично недешифровани или оштећени.

² Једини целовитији рад на ову тему објављен је крајем 60-тих година. Види: Перо Морача, *Односи између Комунистичке партије Југославије и Коминтерне од 1941. до 1943. године*, „Југословенски историјски часопис“, 1–2, 1969, 94–130.

рају се тек почетком јуна 1940. када је у Загребу успостављен центар КИ (са радио-станицом) за везе са комунистичким партијама Балкана и неких европских земаља, а самим тим и директна линија КПЈ са Москвом. Отада размена телеграма постаје и једини начин комуницирања руководства КПЈ, а од 1941. и Народноослободилачког покрета Југославије, са Секретаријатом ИККИ односно Совјетским Савезом. После преласка руководства КПЈ (Тито) из Загреба у Београд (маја 1941), а затим на ослобођену територију у западној Србији (септембра 1941) везе са Коминтерном знатно су отежане. Поново су директно успостављене у фебруару 1942. и одржаване до распуштања Коминтерне, маја 1943, а са руководством СССР-а до краја рата.

Током 1941–1943. руководство КПЈ (НОП-а) разменило је са Секретаријатом ИККИ 1.367 телеграма – толико је до сада утврђено и истражено. Из Југославије упућено је у Москву 1.193, а од Коминтерне су добијена 174 телеграма. Већ сам број радио-депеша (а он није коначан) сведочи о значају и интензитету тих веза.

Телеграфска преписка показује да је руководство КПЈ (НОП-а) обавештавало Коминтерну (Москву) о свим значајнијим догађајима и питањима. Готово свакодневно су достављани извештаји о војнополитичкој ситуацији у Југославији (о формирању војних јединица НОП-а и њиховим борбама са немачком и италијанском војском, четницима, усташама и недићевцима, војним успесима партизанских јединица и запленим материјалима, али и њиховим поразима и губицима, размештају и кретањима окупаторских формација, терору окупатора и његових следбеника, успостављању ослобођених територија и органа власти и сл.), информације за радио-станицу „Слободна Југославија“ (ради од новембра 1941), поздрави и извештаји са разних скупова и састанака, обавештења о везама са КП суседних земаља и њиховим акцијама, захтеви за помоћ и др., док је Коминтерна преко телеграма износила у оперативном смислу своје ставове, одговарала на захтеве КПЈ (НОП-а), коментарисала и оцењивала поједине њихове одлуке, слала директивне поруке, разна обавештења и упозорења.

Са садржајем примљених телеграма из Југославије, поготову оних најзначајнијих, руководство Коминтерне (Димитров, Пик, Мануиљски) упознавало је партијско-државни и војни врх Совјетског Савеза (Стаљин, Молотов, Берија, Жуков, Ворошилов и др.).

Односи између руководства КПЈ и Коминтерне не могу се, међутим, схватити само на основу ове телеграфске преписке. Потребна је анализа укупне документације НОП-а и Коминтерне и познавање међународне ситуације, пошто су многи ставови Коминтерне односно Москве били условљени међународним односима и државним интересима Совјетског Савеза.

Сачувани телеграми показују да је руководство КПЈ (НОП-а) неке значајне акције предузимало без консултовања Коминтерне, да је Тито (који је у име руководства КПЈ водио ту преписку) понекад опрезно, селективно обавештавао Москву о неким питањима и потезима. Евидентно је постојање и разлика у оценама извесних питања, догађаја, као и несагласност руководећих људи КИ са неким потезима југословенског руководства.

У немогућности да комплексно анализирамо те односе и везе, да би илустровали њихов значај, задржаћемо се само на четири питања: а) подизању устанка у Југославији у лето 1941; б) тзв. левим грешкама руководства КПЈ (НОП-а) крајем 1941. и почетком 1942; ц) Првом заседању АВНОЈ-а и д) мартовским преговорима НОП-а с Немцима 1943.

Подизање устанка у Југославији 1941.

После слома Краљевине Југославије у априлском рату 1941, који је уследио као одмазда за 27. март, југословенски народи доведени су у најнезавиднији положај у модерној историји. Хитлер је одлучио не само да покори, него и разбије Југославију као државу.

Договором између Немачке и Италије, Југославија је подељена на немачку и италијанску интересну сферу. Знатне делове југословенске територије, окупационе силе прогласиле су деловима своје националне територије. Немачка је присвојила северне области Словеније (Штајерска, Горењска, делови Долењске и Корушке), Италија је анектирала преостали, југозападни део Словеније (назван Љубљанска покрајина), знатне делове Хрватског приморја и Далмације са више острва и Боку которску; Бугарска је добила већи део Македоније, делове Косова и Метохије и југоисточне Србије, а Мађарска Бачку, Барању, Међумурје и Прекомурје. Немачка и Италија такође су делове југословенске државне територије прогласиле „ослобођењим“, стварајући квислиншке „независне“ државе. Тако је 10. априла 1941. проглашена Независна Држава Хрватска, у чији састав су укључени Босна и Херцеговина и Срем. Италија је највећи део Косова и Метохије, западну Македонију и мање делове Црне Горе прикључила својој квислиншкој творевини „Великој Албанији“. Италија је, ослањајући се на црногорске федералисте, покушала да створи квислиншку „Независну Црну Гору“. Хитлер је Србији, оптерећен србифобијом, наметнуо немачки окупациони систем.

Такво стање није прихватила КПЈ, која је у лето 1941. започела борбу за освајање слободе, али и власти. Та борба је названа народноослободилачка; њоме је означен рат против окупатора и социјалистичка револуција, чији је циљ био обнова, стварање нове југословенске државе и социјалистичког друштва. Међутим, ако се само тако констатује, а то се најчешће чини, не каже се пуна историјска истина.

Комунистичка партија Југославије била је секција Коминтерне, партија интернационалне идеологије и социјалне револуције. Њена снага те 1941. године, а и касније, била је, поред осталог, у јакој, прекаљеној и јединственој илегалној организацији, у кризи старог друштва, антиокупаторском и слободарском расположењу народа, српског пре свега, и у међународном упоришту у Коминтерни односно СССР-у, који је њен протектор.

Курс да треба бранити слободу и независност земље од фашистичке опасности и агресије, КПЈ има од 1938. године.

Руководство КПЈ, својим прогласом „Народима Југославије“ од 15. априла 1941, позива на отпор, предвиђа и најављује оружану, ослободилачку борбу против фашистичких поробљивача. Оно упозорава и храбри: „Ви, који се борите и гинете у борби за своју независност, знајте да ће та борба бити окруњена са успјехом, па ма ви сада са надмоћним непријатељем и подлегли у тој борби“.³

Крајем априла 1941. руководство КПЈ новим прогласом позива раднике, сељаке, грађане, омладину, све родољубиве елементе: „На окуп! У овим судбоносним данима потребно је ујединити све ваше снаге у борби за ваш опстанак“.⁴

Припрема КПЈ за борбу у мају и јуну 1941. су у току и постају све интензивније. Тито, обавештава 2. маја 1941. Георги Димитрова (који у име Секретаријата ИККИ води преписку са Титом) „да огромна већина народа види спас само у СССР-у“ и да се према КПЈ односи са поверењем,⁵ а 7. маја да се „у многим крајевима Југославије развија снажан партизански покрет“,⁶ подразумевајући под тим организовање разних облика отпора (прикупљање оружја, формирање борбених група и њихова обука и сл.). Шест дана касније, 13. маја, Тито извештава Москву „организујемо борбене одреде [...], припремамо оружани устанак у случају напада на СССР“.⁷

Када је Немачка 22. јуна 1941. напала Совјетски Савез, Централни комитет КПЈ је истог дана (не примивши још саопштење Коминтерне) прогласом упозорио: „Куцнуо је судбоносни тренутак. Започела је одсудна битка против највећих непријатеља“ и позвао све народе Југославије „Ако љубите своју слободу и независност, ако нећете бити туђи робови, ако желите да се ослободите фашистичког ропства, онда помогните свим средствима праведну борбу велике и мирољубиве земље социјализма – Совјетског Савеза“, а комунисте позвао „извршите своју дужност авангарде радничке класе Југославије! Напред у последњи и одлучујући бој за слободу и срећу човечанства!“⁸

Истог дана (22. јуна) Коминтерна је упутила свим својим секцијама, па и КПЈ,⁹ телеграм у којем је пренето саопштење руководства КИ по-

³ *Документи централних органа КПЈ. НОР и револуција (1941–1945)*, књ. 1, Београд 1985, (даље – „Документи...“).

⁴ Исто, 11.

⁵ Убавка Вујошевић, *Прејиска (радиограми) ЦК КПЈ – ИККИ*, „Војноисторијски гласник“, 1–3, 1992, 303 (даље – „Преписка...“).

⁶ Исто, 304.

⁷ Исто, 305.

⁸ *Документи...*, књ. 1, 62.

⁹ На седници Секретаријата ИККИ, одржаној 22. VI 1941, поводом напада Немачке на СССР, после реферата Георги Димитрова о новонасталој ситуацији закључено је да се КП одмах упуте директиве (РЦХИДНИ, ф. 495, оп. 18, арх. јед. 1335, 1. 1–3). Пошто је телеграм КИ ишао преко пункта у Загребу до руководства КПЈ (које се налазило у Београду) стигао је око 26. VI 1941.

водом новонастале ситуације нападом Немачке на Совјетски Савез. У телеграму се каже да је одбрана СССР истовремено и одбрана свих народа које је окупирао Немачка и да је „народима Југославије пружена могућност да развијају свестрану ослободилачку борбу против немачких поробљивача“. Југословенски комунисти су, такође, упозорени да је „у садашњој етапи реч о ослобођењу од фашистичких поробљивача, а не о социјалистичкој револуцији“.¹⁰

Тито је 26. јуна 1941. обавестио Димитрова (Коминтерну) „Вашу директиву смо добили“,¹¹ а већ сутрадан (27. јуна) руководство КПЈ је образложено Главни штаб Народноослободилачких партизанских одреда Југославије, са Јосипом Брозом Титом на челу.

Поткрај истог месеца Тито обавештава Коминтерну: „Ми припремамо народни устанак против окупатора, јер код народа је велика спремност за борбу. Јавите нам ваше мишљење о томе“.¹² Готово у исто време руководство Коминтерне припремило је нова упутства (Димитров их је потписао 30. јуна) комунистичким партијама, која су им 1. јула 1941. достављена радио-телеграфским путем. У њима се каже: „Куцнуо је час када су комунисти дужни подићи народ на отворену борбу против окупатора. Организујте, не губећи ни једног минута, партизанске одреде и распирите у непријатељском залеђу партизански рат“.¹³

Политбиро ЦК КПЈ донео је 4. јула 1941. одлуку о отпочињању оружане борбе, чиме су југословенски комунисти и народи, у првом реду српски, ставили до знања Хитлеровој Немачкој да не прихватају ропство и „нови европски поредак“ и отпочели борбу против најјаче војске света, што је било и израз схватања о пролетерском интернационализму, који се сводио на императивну подршку „првој земљи социјализма“. Већ 12. јула руководство КПЈ је позвало народе Југославије: „У бој! У бој против фашистичке окупаторске банде [...]. У бој, јер је то наш дуг пред совјетским народом који се бори и за нашу слободу“.¹⁴

¹⁰ *Документи...*, књ. 1. 63.

¹¹ *Прејиска...*, 306.

¹² *Документи...*, књ. 1. 64.

¹³ *Исио*, 65. Размотривши информације о ставу појединих земаља и реаговању комунистичких партија поводом напада Немачке на СССР, Секретаријат ИККИ је на седници од 24. и 25. VI 1941. закључио да се КП упуте допунска упутства (РЦХИДНИ, ф. 495, оп. 18, арх. јед. 1335, 1, 12, 13, 16); Види: *Прејиска*, 329.

¹⁴ *Документи...*, књ. 1. 75. Тврдња Косте Николића да се руководство КПЈ одлучило на устанак тек после телеграма Коминтерне од 28. VI 1941. у коме се оштро критикује ЦК КПЈ због неактивности није тачна (вид: Коста Николић, *О узроцима избијања брђанској рата у Србији*, „Историја 20. века“, 1, 1995, 44). Судећи на основу наших истраживања у РЦХИДНИ тај телеграм, који до сада није пронађен у поменутом фонду Коминтерне, није упутила Коминтерна руководству КПЈ, већ Јосип Купинич – ЦК КП Хрватске (види: *Документи...*, књ. 1, стр. 67, 445, 446 и *Прејиска...*, 308.).

*Класни радикализам (лева скрејћања)
руководства КПЈ*

После пада Ужичке републике, када се показало да партизанске снаге нису биле у стању да се фронтално боре са немачким оперативним дивизијама, Србија је била захваћена снажним антипартизанским акцијама, а обрачун са четницима све више попримао обележја грађанског рата, који је пренет и на подручје Санџака, Црне Горе, Босне и Херцеговине – руководство КПЈ, погрешно процењујући да ће се, после успешне контраофанзиве Црвене армије под Москвом, распасти савез антифашистичких сила (десиће се супротно), радикализује своју политичку линију. Политбиро ЦК КПЈ на састанку од 7. децембра 1941. у Дренови одлучује о преласку на „другу етапу борбе“. О томе сведоче његова директивна писма руководством за Србију, Санџак, Словенију и Македонију, упућена децембра 1941. и јануара 1942. године.¹⁵ У њима се процењује перспектива брзог немачког слома, четници оцењују као опасна снага у будућности, као главни стуб и савремене и будуће контрареволуције и заузима се курс преласка на вишу фазу револуционарне борбе. Тада долази и до стварања, 21. децембра 1941, Прве пролетерске бригаде, као прве јединице нових формација.¹⁶

За преоријентацију КПЈ на „класну борбу“ нису постојале објективне претпоставке. Нови курс КПЈ, касније назван „леве грешке“ или „лева скретања“, довешће до грубих обрачуна и егзекуција над стварним и измишљеним противницима у Санџаку, Босни и Херцеговини, Црној Гори, Србији, што ће изазвати негативан политички ефекат, поткопавање политичке и социјалне базе НОП-а, расцепе у редовима НОП-а, његово компромитовање у неким срединама и сл.¹⁷

Радикализовање политике руководства КПЈ, што је продубило грађански рат и политички штетило НОП-у, дошло је у периоду када су везе са руководством Коминтерне биле отежане и нередовне (октобар 1941 – фебруар 1942). Колико су до Москве стигле вести о том новом курсу КПЈ, тешко је рећи. Познато је, међутим, да Коминтерна, пошто је директна веза поново нормализована, у свом телеграму од 5. марта 1942. упозорава да се може наслутити „да партизански покрет добија комунистички карактер и да се усмерава ка совјетизацији Југославије“, пита да ли је потребно „да образујете специјалну пролетерску бригаду“ и као основни задатак истиче „да се уједине сви антихитлеровски елементи, да се разбију окупатори и извојује национално ослобођење“. Тражена је ревизија дотадашње политике и стварање широког народноослободи-

¹⁵ Бранко Петрановић, *Србија у Другом светском рату 1939–1945*, Београд 1992, 298 (даље – „Србија...“); Ђ. Вујовић, *О лијевим грешкама КПЈ у Црној Гори у првој години народноослободилачкој рата*, „Историјски записи“, 1, 1967, 75.

¹⁶ Б. Петрановић, *Србија...*, 298.

¹⁷ *Исто*.

лачког фронта ради „остварења јединог задатка – истјеривање освајача и поробљивача“, уз упозорење „хитно предузмите мјере и обавјестите нас“.¹⁸

Такав став Москве несумњиво је био условљен њеним страхом да, због класног екстремизма НОП-а, кога је подржавала, не доведе у питање односе у врху антифашистичке коалиције, који су тада имали судбоносни значај за СССР. Због свега тога, Политибиро ЦК КПЈ у Фочи на седници одржаној 4. и 6. априла 1942. одустаје од своје தொடашње линије класног заштравања у народноослободилачкој борби.¹⁹

Поводом формирања пролетерских бригада, Коминтерна ће још једном, 8. августа 1942, изрећи оштре критичке примедбе. „Ваше пролетерске бригаде“, каже се у телеграму насловљеном Титу и Кардељу, „не зовите пролетерским, већ ударним бригадама, понављамо ударним бригадама. Схватите – то има велики политички значај како за јединство народних снага у борби против окупатора и њихових помагача унутар земље, тако и у иностранству. Ви водите народноослободилачки рат [...], а не пролетерску борбу. Од овога морате увек полазити“.²⁰

Прво заседање АВНОЈ-а

Присуство снажних окупационих трупа у Југославији, њихове не-престане офанзиве против жаришта устанка и масовне репресалије над народом, утицали су на процес груписања унутрашњих друштвено-политичких снага. У Југославији се постепено формирала физиономија друштвених односа, у којима је доминирао народноослободилачки рат. После неуспеха окупатора и снага контрареволуције да током 1942. угуше НОП, неминовност промене носиоца власти требало је да изрази Оснивачка скупштина Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије (АВНОЈ), у Бихаћу 26. и 27. новембра 1942.

О намери да се одржи скупштина на којој би се изабрао централни орган Народноослободилачког покрета у форми владе, који би се звао Национални комитет ослобођења Југославије, Тито је, 12. новембра 1942, обавестио Коминтерну.²¹ Двадесетог новембра Коминтерна је одговорила

¹⁸ *Документи...*, књ. 4, 1987, 35, 36.

¹⁹ Бранко Петрановић, *Историографија и револуција*, Београд 1984, 477; *Документи...*, књ. 4, стр. 309; Мишо Лековић, *Мере Централној комисији КПЈ у првој половини 1942. године против левој скрећања у политици КПЈ*, „Југословенски историјски часопис“, 1–2, 1973, 57–77.

²⁰ Текст овог телеграма КИ шифранти Врховног штаба нису успели да у целини дешифрирају, па је остао сачуван са многим празнинама. Приликом срањивања у РЦХИД-НИ утврђен је датум његовог слања (8. VIII 1942) и допуњен текст, који се знатно разликује од објављеног (види: *Документи...*, књ. 6, 1988, стр. 313). Овде наведени цитати изнети су из телеграма сачуваног у Москви.

²¹ *Документи...*, књ. 8, 1988, 463, 464.

неуобичајено опширним телеграмом, у којем се каже да је стварање „’Народног комитета ослобођења Југославије’ веома потребно и изванредно важно“, да му треба дати „опште национални југословенски и општепартијски антифашистички карактер“, али не и карактер владе, да то тело треба да буде „политички орган народноослободилачке борбе“. И овом приликом је истакнуто да је сада основни задатак „пораз фашистичких бандита и ослобођења од окупатора [...], задатак који стоји изнад свих осталих задатака“.²² Свесно да иза ових ставова стоји не само Коминтерна, већ и совјетска влада, која се плашила замерања владама савезничких сила, руководство КПЈ (НОП-а) прихватило је тај захтев и АВНОЈ се у Бихаћу конституисао као општеполитичко тело, а не као највиши законодавни и извршни орган власти, како се то првобитно желело.

*Маршовски преговори представника НОП-а са
Немцима 1943.*

После IV непријатељске офанзиве (јануар–март 1943), када су снаге НОП-а биле стешњене у кањону Неретве и претила опасност да дође до искрцавања савезника на јадранску обалу, руководство НОП-а преговара марта 1943. са Немцима у Горњем Вакуфу, Сарајеву и Загребу о размени ратних заробљеника и привременом обустављању војних операција.²³

Ти преговори, који су вођени без знања Москве, откривају да је рат у Југославији био не само ослободилачки, већ и класни, јер је руководство НОП-а њима показало (добрим делом били су у функцији пораза четника) да четнике сматра за главне, тренутне непријатеље и будућу опасност, и да је веома важно, због могуће савезничке инвазије, да се они униште. Чак су се чуле и изјаве представника НОП-а да би се тукли против Енглеза ако се искрцају у Југославији, чиме је манифестован леви радикализам и ризик сукоба, из класних разлога, са савезницима.

Реакција Коминтерне на мартовске преговоре била је негативна. У њеном телеграму, који је Димитров потписао 1. априла 1943 (у Југославију је послат 2. априла), изражено је чуђење што се размењују заробљеници са Немцима, упућују делегати који воде „свакакве преговоре са Нијемцима“ и упозорава „народ се налази у суровом рату с окупаторима и, наједном, такви односи између вас и Нијемаца“. Коминтерна се пита није ли све то повезано с „политиком Нијемаца да искористи наше људе ради

²² Датирање овог телеграма (20. XI 1942) и утврђивање његовог целовитог текста извршено је приликом сравњивања у РЦХИДНИ. Код нас је објављен под два различита датума, као да је реч о два телеграма (види: *Документи...*, књ. 8, стр. 475 и књ. 4, стр. 22).

²³ Види: Мишо Лековић, *Маршовски преговори 1943*, Београд 1985; Б. Петрановић, *Србија...*, 286, 287.

распиривања међусобне борбе међу самим Југословенима“ и на тај начин „лакше постигну уништење народноослободилачке војске“. Поводом свега тога тражи се одговор.²⁴

Таква реакција Москве била је разумљива и вероватно мотивисана из два разлога: да не би Запад помислио да Москва преко НОП-а у Југославији испитује услове за сепаратни мир са Немачком, и што је СССР тада водио дипломатску акцију за демистификацију четничког покрета Драже Михаиловића као сарадника окупатора, а НОП почиње да преговара с окупатором.

Тито је одговорио, одмах по пријему телеграма, 3. априла 1943. и објаснио разлоге преговора са Немцима, сводећи их на размену заробљеника. Тај одговор показује да је руководство НОП-а (Тито) телеграм Коминтерне схватило као постојање „извјесног неповјерења и сумње према нашим акцијама“ и истакло да упућене „прекоре ми нисмо заслужили“ и да су им они „врло тешко пали“.²⁵

Одговор Коминтерне стигао је око 7. априла и у њему се у доста помирљивом тону, настојећи да се одагна Титова сумња, каже: „Наш телеграм ви сте, нажалост, неправилно разумели. Ми вам нисмо давали никакве прекоре. За то није било никаквог основа“. Тражили смо само потребна објашњења, а „ви имате код нас пуно и необориво поверење“.²⁶

Анализа наведених примера показује: да је устанак у Југославији у лето 1941. подигнут тек на захтев Коминтерне; да је руководство КПЈ (НОП-а) на захтев Коминтерне исправило своје тзв. леве грешке (заоштравање класне борбе), испољене крајем 1941. и почетком 1942; да је АВНОЈ на свом Првом заседању, новембра 1942. године, карактер добио у духу захтева Коминтерне; да је руководство КПЈ, уплашено за тековине НОП-а, марта 1943. преговарало са Немцима без знања Москве, за што је критиковано, а прави циљ преговора прикриван и пред Москвом и пред јавношћу. То је разумљиво, ако се има у виду да је КПЈ била секција Коминтерне, и пред Други светски рат једна од најактивнијих, и да је у међународном комунистичком покрету тада владао принцип тзв. монолитизма, који је обавезивао све КП на испуњавање захтева и ставова Комитерне (Москве).

Све то показује не само да је Коминтерна (Москва) била протектор НОП-а, већ и да њихове везе и односе (1941–1945) треба сериозно истражити и оценити.

²⁴ *Документи...*, књ. 11, 1989, 157. Датирање и допуна текста овог телеграма извршени су приликом сравњивања у РЦХИДНИ.

²⁵ *Документи...*, књ. 11, 158–160. И овде је датирање извршено на основу сравњивања у РЦХИДНИ.

²⁶ Датирање овог телеграма извршено је приликом сравњивања у РЦХИДНИ. Код нас је погрешно објављен под два датума (види: *Документи...*, књ. 4, стр. 78 и књ. 7, стр. 96).

UBAVKA VUJOŠEVIĆ
MIROLJUB VASIĆ

RELATIONS BETWEEN THE LEADERSHIP
OF THE COMMUNIST PARTY OF YUGOSLAVIA (CPY)
AND THE COMINTERN
1941–1943

Summary

Relations between CPY and the Comintern (CI) date from its formation in April 1919 and continue until the Comintern's dissolution in May 1943. These relations gained in intensity after June 1940 when a CI branch with a radio station was opened in Zagreb.

In the course of the Second World War the leadership of CPY (of the National Liberation Movement – NLM) sent 1193 telegrams to CI and received 174 telegrams (the number established so far) from CI. These telegrams show that the leadership of CPY (NLM) informed CI, which in turn informed the state and party leadership of the USSR, of all important events and issues occurring in NLM, while the telegrams arriving from CI (Moscow) served to communicate Moscow's views, appraisals and directives.

These relations should be studied thoroughly whereas the information offered here only serves to open certain topics since the Comintern (Moscow) was without a doubt the international base of CPY (NLM) and played an important part in the war and revolution in Yugoslavia during the Second World War.